

FAKE NEWS A DEZINFORMACE

Metodické náměty na výukové aktivity

Co jsou Fake News a dezinformace a proč je někdo na internetu šíří?

Žáci a žákyně se seznámí s tím, co to jsou dezinformace a jak je odlišit od relevantního zpravodajství. Díky diskusi ve skupinách a pracovním listům odhalí charakteristické znaky dezinformačních webů. V rámci hodiny se zamyslí i nad důvody, které dezinformátory mohou vést k šíření závadného obsahu.

Klíčová slova: dezinformace; fake news; falešný obsah; konspirační teorie; hoaxy; motivace k šíření falešného obsahu

Průřezová témata: mediální výchova

Doporučený věk: 12+

Délka: 45 minut

Pomůcky: pracovní list pro žáky a žákyně, papír, psací potřeby

Průběh hodiny

Žáky rozdělíme do dvojic a rozdáme jim pracovní listy. Necháme je vypracovat úkol 1, ve kterém se seznámí s tím, co to jsou dezinformace, fake news, hoaxy a konspirační teorie. Jejich úkolem bude přiřadit pojmy k popisu. Po prvním cvičení si společně projdeme správné odpovědi a vyjasníme si, jaké jsou mezi jednotlivými pojmy rozdíly.

Ve druhém úkolu je necháme přiřadit příklady k jednotlivým pojům. Uvidí tak, jak se mezi sebou jednotlivé typy nepravdivých informací liší. Po vypracování obou úkolů diskutujeme s třídou o tom, jestli se sami setkali s nějakými dezinformacemi, hoaxy nebo konspiračními teoriemi. Můžeme je

seznámit s dalšími příklady dezinformací nebo konspiračních teorií, příklady najdete na webu O2 Chytrá škola.

Nad vypracováním třetího úkolu necháme žáky zamyslet. Jakmile ho vypracují, prozradíme jim správné odpovědi a společně diskutujeme nad motivacemi těch, kdo na internetu šíří falešný obsah. Ve shrnutí hodiny by mělo zaznít, že existují různé typy falešného obsahu a ti, kdo ho sdílejí, můžou mít různou motivaci.

Úkol 1

Vyber ze seznamu správné označení jednotlivých pojmů.

DEZINFORMACE	FAKE NEWS	HOAX	MISINFORMACE	KONSPIRAČNÍ TEORIE
--------------	-----------	------	--------------	--------------------

1. Nepravdivá informace, jejíž šířitel nechce nikoho zmanipulovat. Prostě se spletl a sdílí nepravdivou zprávu nebo tomu, co dává dál, věří.
2. Nepravdivá poplašná zpráva, která má za úkol někoho vyděsit a přinutit ho k unáhlené a nesmyslné reakci. Dřív to byly žertíky, jejichž tvůrce se bavil vymyšlením něčeho, co se pak řetězově šířilo.
3. Nepravdivá informace šířená s úmyslem někoho poškodit, zmanipulovat. Její šířitel ví, že sdílí lži. Narazíme na ni na sociálních sítích, v řetězových mailech i jinde.
4. Alternativní vysvětlení různých událostí, podle kterých za vším, co se na světě děje, stojí nějaké tajné spiknutí mocných skupin a nic není tak, jak se na první pohled zdá. Jejich šířitelé těmhle zprávám skálopevně věří.
5. Nepravdivé zprávy šířené za účelem někoho zmanipulovat. Jsou podobné dezinformacím, na rozdíl od nich se ale snaží co nejvíc napodobit důvěryhodné zpravodajství. Označení pro tenhle typ zpráv zpopularizoval americký prezident Donald Trump natolik, že se stalo slovem roku 2017.

Úkol 2

Přiřaď k pojmům správné příklady:

1. Pět nezpochybnitelných důkazů, že je země placatá.
2. !!!VAROVÁNÍ: OKAMŽITĚ SI VYBER VŠECHNY PENÍZE Z ÚČTU, NEBO JE TVÁ BANKA POŠLE DO ZAHRANIČÍ A UŽ SE K NIM NEDOSTANEŠ!!!
3. Pokud je to pravda, nastane šok. Rozdělení ČSFR v roce 1992 je zřejmě neplatné!
4. Praděd, nejvyšší hora Beskyd, přilákala o víkendu spoustu turistů.

Proč lidé šíří dezinformace? Tipněte si, proč následující čtyři postavy šíří dezinformace a jiný falešný obsah:

1. Vědomě šířím falešné informace. Mám na sociálních sítích tisíce sledujících, kteří věří všemu, co jim řeknu. Díky reklamě na webu a na YouTube vydělávám peníze a mí fanoušci mi posílají příspěvky, protože věří tomu, co jim říkám.
2. Na odvrácené straně Měsíce je mimozemská základna. Mimozemšťané z ní odlétají při každém zatmění měsíce a vlády to tají. Na internetu sdílím videa s důkazy, aby i ostatní otevřeli oči a pochopili, že nám lžou!
3. Nemám rád našeho starostu a nechci, aby ho lidi volili. Proto šířím informace o tom, jak příšerně naše město vede. Že si ty informace vymyslím je přece jedno, hlavně, aby ho už nikdo nikdy ne zvolil!
4. Vytvářím vtipné hoaxy a pak je ze svého anonymního účtu šířím mezi své sledující. Vždycky mě pobaví, když se někdo nachytá, uvěří jim a sdílí je dál.

Úkol 1: (1) misinformation – (2) hoax – (3) dezinformace – (4) konspirační teorie – (5) Fake news

Úkol 2: (1) konspirační teorie – (2) hoax – (3) dezinformace/fake news – (4) misinformation (Praděd je nejvyšší hora Jeseníků)

Úkol 3: (1) Finanční motivace – (2) protože dezinformacím a konspiracím věří – (3) protože chce někoho poškodit – (4) pro zábavu

Doplnění tématu pro učitele:

Dezinformace, fake news, hoaxy, deepfakes a misinformation... jaký je v tom rozdíl?

Dezinformace jsou nepravdivé informace, které jejich autor šíří s úmyslem někoho zmanipulovat, případně kvůli zisku. Autor dezinformace nebo ten, kdo ji šíří, moc dobře ví, že informace, kterou šíří, je nepravdivá. Fake news jsou dezinformacím podobné, jde o nepravdivé informace, které někdo šíří s úmyslem někoho zmanipulovat. Kromě toho se ale **fake news** snaží napodobovat zpravodajský obsah a získat tak na důvěryhodnosti. Odborníci z Evropské komise odrazují od používání slova Fake news, protože se jedná o pojem, který zneužili různí politici při snaze poškodit a znevěrohodnit důvěryhodná zpravodajská média. **Misinformation** nemají nikoho zmanipulovat: v podstatě jde o produkt prosté lidské hlouposti. Ten, kdo je šíří, věří, že sdílí pravdivé informace.

Příklady dezinformací, hoaxů a konspiračních teorií

Jednotlivé druhy nepravdivých informací se od sebe liší. Dezinformace mohou mít různou podobu, ať už jsou to články, videa, příspěvky na socsítích nebo i řetězové maily. Často se setkáváme s dezinformačními články, tzn. fake news.

Jak poznáte **dezinformační článek**? Je v něm clickbait (zavádějící titulek), titulek, který nereprezentuje článek, zkreslená data, gramatické chyby, nedohledatelný autor, chybějící citace relevantních aktérů a expertů, nepřesné zaokrouhlování dat, nenávistný projev (hate speech), manipulace čtenářem, konspirační teorie, bulvární aspekty, apelace na emoce, chybějící kontext informací apod. V rámci zjednodušení a každodenní debaty často zaměňujeme manipulativní články za to samé jako dezinformační články. Ne každý manipulativní článek ale musí být nutně dezinformační. Manipulativní článek se vám snaží podsunout určitý názor, ovlivnit naše myšlení, chování nebo postoj k určité otázce. Cvičení na rozpoznání manipulativních prvků v článku můžete najít v [metodice vytvořené společně s Verifree](#), která je dostupná na portálu O2 Chytrá škola.

Hoaxy může být absurdní, především má čtenáře přimět k okamžité reakci. Například hoax o tom, že se gumičky do vlasů vyrábějí z použitých prezervativů a šíří tak virus HIV. Taková zpráva má za úkol v nás vyvolat pocit ohrožení, což zvyšuje šanci, že budeme hoax dál sdílet. [Další příklady hoaxů najdete na webu O2 Chytrá škola.](#)

Konspirační teorie jsou rozsáhlejší a složitější než dezinformační články. Jak poznáte konspirační teorii?

- Předpokládá, že existuje tajný plán – spiknutí.
- Za plánem stojí skupina vlivných lidí – konspirátorů.
- Na podporu dané teorie předkládají „důkazy“.
- Nic se neděje náhodou, nic není tak, jak se jeví, a všechno spolu souvisí.
- Nabízí černobílé vidění světa – rozdělují ho na dobro a zlo.
- Svaluje vinu na určité lidi nebo skupiny osob.
- Ti, kdo ji šíří, jí věří a často poskytují pro svá tvrzení „důkazy“.

Konspirační teorie šířené na internetu se vyznačují právě tím, že se jejich autoři a šířitelé snaží poskytnout důkazy pro svá tvrzení. Často tak můžete najít články nebo videa předkládající jednoznačné důkazy, proč je právě tahle konspirační teorie pravdivá nebo naopak nepravdivá. [Další příklady konspiračních teorií šířených po internetu, najdete na webu O2 Chytrá škola.](#)

Misinformace jsou buď obyčejné chyby, které někdo může nedopatřením udělat při psaní článku nebo jiného online obsahu. V takovém případě by korektním postupem mělo být autora či autorku na chybu upozornit a vyzvat k jejímu odstranění. Odborníci a odbornice za misinformace označují i dezinformace sdílené lidmi, kteří jim věří. V podobných případech si totiž neuvědomují nepravdivost uvedených informací.

Proč někdo sdílí dezinformace a další falešný obsah?

Už několikrát jsme zmínili, že dezinformace se šíří úmyslně. Šířitelé je většinou šíří ze dvou důvodů. Prvním je podle studie Prague Security Studies Institutu ideologie. Dezinformátoři se zajímají hlavně o politiku, pomocí dezinformací se snaží očernit své soupeře a získat pro sebe podporu. Druhá motivace je finanční. Dezinformátoři vydělávají na reklamě, která se spolu s jejich příspěvkem divákům zobrazuje. Jejich publikum jim taky může posílat příspěvky, nebo můžou prodávat své produkty. Například alternativní léčitelé vydělávají na prodeji produktů alternativní medicíny. Žáci se můžou s takovým přístupem setkat i u některých youtuberů a tiktokérů, kteří vytvářejí falešný virální obsah proto, aby díky němu vydělávali peníze.

Konspirační teorie se šíří, protože jim jejich publikum věří a snaží se je sdílet i s ostatními. Lidé, kteří dezinformacím věří, je můžou dále šířit s cílem informovat své sledující a přátele na sociálních sítích, především pokud jsou podobného smýšlení. Algoritmy sociálních sítí nám totiž ukazují hlavně obsah, který chceme vidět a máme tendenci vyhledávat podobně smýšlející lidi. Souhlasné reakce díky sdílení příspěvků na sociálních sítích nás těší a motivuje nás k dalšímu sdílení podobného obsahu. Hoaxy byly nepravdivé zprávy, které jejich autoři šířili, aby někoho nachytali a pobavili se. Proto se můžeme setkat i s tím, že někdo šíří dezinformace jen aby se pobavil.

Materiály připravila Tina Mizerová z [Fakescape, z. s.](#)

Aktualizace 29. 12. 2023.

